

Тема уроку. Хімічний зв'язок, будова речовини.

Цілі уроку: актуалізувати знання учнів про природу хімічного зв'язку, види хімічного зв'язку; розвивати вміння використовувати теоретичні знання для прогнозування властивостей елементів та їхніх сполук на підставі знань про будову атома й будову речовини; розвивати навички складання молекулярних і структурних формул речовин, описувати властивості речовин на підставі знань про хімічний зв'язок,

Тип уроку: повторення й систематизації знань,

Форми уроку: фронтальна, групова.

Обладнання: періодична система хімічних елементів, ряд активності металів, таблиця розчинності, схема до уроку 2

ХІД УРОКУ

I. Організація класу

II. Актуалізація опорних знань учнів з теми «Хімічний зв'язок. Будова речовини»

1. Фронтальна бесіда за основними питаннями теми (з використанням схеми 2)

Поясніть, як ви розумієте поняття «хімічний зв'язок».

Хімічний зв'язок — це сила, що втримує разом певне число атомів, йонів, молекул.

Отже, це взаємодії, що приводять до об'єднання хімічних частинок у речовини. Хімічний зв'язок буває внутрішньомолекулярним і міжмолекулярним (міжмолекулярні взаємодії).

Які зв'язки називаються міжмолекулярними?

Міжмолекулярні зв'язки — це зв'язки між молекулами. Це водневий зв'язок, йон-дипольний зв'язок (за рахунок утворення цього зв'язку відбувається, наприклад, утворення гідратної оболонки і гонів), диполь-дипольний (за рахунок утворення цього зв'язку з'єднуються молекули полярних речовин, наприклад, у рідкому ацетоні) та ін.

Який зв'язок називається йонним?

Йонний зв'язок — це хімічний зв'язок, утворений за рахунок електростатичного притягання різноіменно заряджених йонів. У бінарних сполуках (сполуках з двох елементів) він утворюється у випадку, коли одні атоми легко віддають електрони, а інші схильні їх приймати (зазвичай це атоми елементів, що утворюють типові метали, а також атоми елементів, які утворюють типові неметали); електронегативність таких атомів значною мірою відрізняється ($\Delta\chi > 2$).

Йонний зв'язок є ненаправленим і ненасичуваним.

Поясніть механізм утворення ковалентного зв'язку.

Ковалентний зв'язок — це хімічний зв'язок, що виникає за рахунок перекривання електронних хмарин неспарених електронів. Ковалентний зв'язок утворюється між атомами з однаковою або близькою електронегативністю. Необхідна умова — наявність неспарених електронів в обох атомів, що зв'язуються (обмінний механізм), або неподіленої пари в одного атома й вільної орбіталі — у другого (донорно-акцепторний механізм):

а	$\text{H} \cdot + \cdot \text{H} \rightarrow \text{H} : \text{H}$	$\text{H} - \text{H}$	H_2	Одна загальна пара електронів; Н одновалентний
б	$:\ddot{\text{N}} \cdot + \cdot \ddot{\text{N}} : \rightarrow : \text{N} :: \text{N} :$	$\text{N} \equiv \text{N}$	N_2	Три загальні пари електронів; N тривалентний
в	$\text{H} \cdot + \cdot \ddot{\text{F}} : \rightarrow \text{H} : \ddot{\text{F}} :$	$\text{H} - \text{F}$	HF	Одна загальна пара електронів; H і F одновалентні
г	$\begin{array}{ccc} \text{H} & & \text{H} \\ & & \\ \text{H} : \ddot{\text{N}} : + \square \text{H}^+ & \rightarrow & \text{H} : \ddot{\text{N}}^+ : \text{H} \\ & & \\ \text{H} & & \text{H} \end{array}$	$\begin{array}{c} \text{H} \\ \\ \text{H} - \text{N}^+ - \text{H} \\ \\ \text{H} \end{array}$	NH_4^+	Чотири загальні пари електронів; N чотиривалентний

За характером перекривання електронних хмарин («орбіталей») ковалентний зв'язок поділяється на а-зв'язок і л-зв'язок. а-зв'язок утворюється за рахунок прямого перекривання електронних хмарин (уздовж прямої, що з'єднує ядра атомів), л-зв'язок — за рахунок бічного перекривання (по обидва боки від площини, у якій перебувають ядра атомів). •

За кількістю загальних електронних пар ковалентні зв'язки поділяються на такі:

- прості (одинарні) — одна пара електронів (а-зв'язок);
- подвійні — дві пари електронів (а-зв'язок і л-зв'язок);
- потрійні — три пари електронів (а-зв'язок і два л-зв'язки). Подвійні й потрійні зв'язки називаються кратними зв'язками.

Наведіть приклади сполук із кратними зв'язками.

За розподілом електронної густини між атомами, що зв'язуються, ковалентний зв'язок поділяється на неполярний і полярний. Неполярний зв'язок утворюється між однаковими атомами, полярний — між різними ($\Delta\chi > 2$).

Що таке електронегативність?

Електронегативність — де міра здатності атома в речовині притягувати до себе загальні електронні пари.

Електронні пари полярних зв'язків зміщені в бік більш електронегативних елементів. Власне зсув електронних пар називається поляризацією зв'язку. Часткові (надлишкові) заряди, що утворюються в процесі поляризації, позначаються

δ^+ і δ^- , наприклад: $\text{H}^{\delta+} \rightarrow \text{F}^{\delta-}$.

Ковалентний зв'язок має спрямованість і насичуваність, а також здатність поляризуватися.

Для пояснення і прогнозування взаємного напрямку ковалентних зв'язків використовують модель гібридизації.

Наведіть приклади фізичних властивостей речовин з металевим зв'язком.

Метали (речовини з металевим зв'язком) дуже різноманітні за своїми фізичними властивостями.

Характерними фізичними властивостями металів є їхня висока електропровідність (на відміну від напівпровідників, зменшується з підвищенням температури), висока теплоємність і пластичність (у чистих металів).

У твердому стані майже всі речовини складаються з кристалів. За типом будови й типом хімічного зв'язку кристали («кристалічні ґратки») поділяють на *атомні* (кристали немoleкулярних речовин з ковалентним зв'язком), *йонні* (кристали йонних речовин), *молекулярні* (кристали молекулярних речовин з ковалентним зв'язком) і *металеві* (кристали речовин з металевим зв'язком).

III. Керована практика

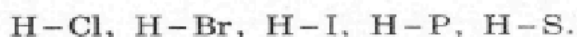
На розсуд учителя й залежно від підготовленості класу завдання можна використовувати для фронтальної, групової або індивідуальної роботи.

Завдання 1. Наведіть приклади речовин, які мають йонну, атомну й молекулярну кристалічні ґратки. Яка з цих речовин матиме найнижчу температуру плавлення, а яка — найвищу? Чому?

Завдання 2. Оксиген утворює хімічні зв'язки з Натрієм, Хлором, Нітрогеном і Цинком. Запишіть формули цих сполук, укажіть вид хімічного зв'язку й тип кристалічної ґратки. Поясніть, який зв'язок буде найменш полярним.

Завдання 3. З огляду на положення Оксигену, Сульфуру й Селену в періодичній системі укажіть вид хімічного зв'язку й тип кристалічних ґраток у сполуках цих елементів з Гідрогеном. Поясніть, у якій з цих сполук зв'язок найменш полярний.

Завдання 4. Який з хімічних зв'язків є найбільш полярним?

Поясніть, чому. Укажіть вид хімічного зв'язку.

Завдання 5. Наведіть приклади речовин, у яких Флуор утворює йонний, ковалентні полярний та неполярний зв'язки, укажіть тип кристалічних ґраток у цих сполуках.

Завдання 6. Метал масою 4,5 г, що має ступінь окиснення в сполуках +3, прореагував із хлоридною кислотою. При цьому виділився водень об'ємом 5,6 л (н. у.). Назвіть метал.

Завдання 7. Деякий метал масою 1,22 г у результаті взаємодії з хлором утворює сполуку масою 4,75 г. Ступінь окиснення цього металу в хлориді +2. Назвіть метал.

Завдання 8. У результаті взаємодії деякого металу масою 0,92 г з хлором одержали хлорид металу масою 2,34 г. Назвіть метал, якщо його ступінь окиснення в хлориді дорівнює +1.

Завдання 9. У результаті взаємодії деякого металу з водою в процесі нагрівання утворився оксид зі ступенем окиснення металу +2. Маса оксиду, що утворився, дорівнює 16,2 г, утвореної води — 0,4 г. Визначте, який метал було взято для реакції з водою.

IV. Підбиття підсумків і висновки

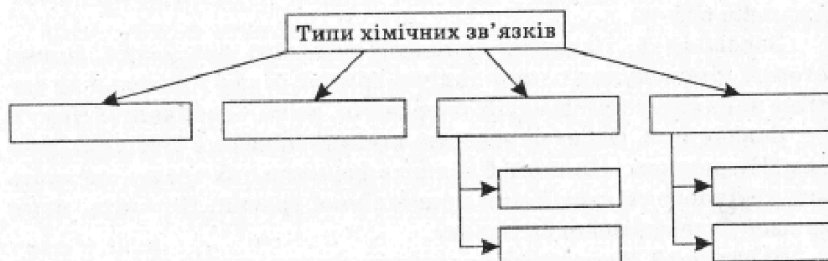
Оцінюємо роботу учнів, оцінки виставляємо за бажанням учнів.

V. Домашнє завдання

Повторити теорію електролітичної дисоціації.

Додаток

Схема 2

Ковалентний полярний ($\Delta\chi$) — _____

Ковалентний неполярний ($\Delta\chi$) — _____

Іонний ($\Delta\chi$) — _____

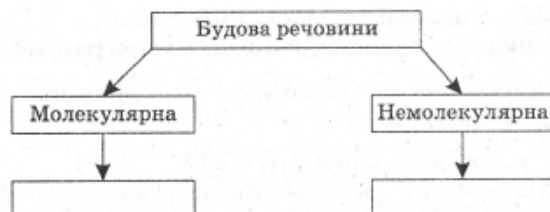
Металевий ($\Delta\chi$) — _____

σ -зв'язок — _____

π -зв'язок — _____

Типи гібридизації

sp	sp^2	sp^3

Типи кристалічних ґраток

Тип кристалічної ґратки	Тип хімічного зв'язку	Фізичні властивості речовини	Приклади речовин
Молекулярний			
Іонний			
Атомний			
Металевий			